

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 หมวดที่ 5 ว่าด้วย
แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ มาตรา 76 กำหนดให้รัฐต้องส่งเสริม และสนับสนุนการมีส่วนร่วม
ร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนา
เศรษฐกิจสังคม และการเมือง การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ และตามแผนพัฒนา
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549) ที่ยึดแนวทาง “การพัฒนาสู่
ความสมดุล และยั่งยืน” เพื่อดำเนินการต่อเนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544) ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่เน้น “คน” เป็นศูนย์กลาง
พัฒนา โดยให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคนทั้งปัจเจกบุคคล กลุ่ม และองค์กรเป็นแกนกลางใน
การพัฒนา เพื่อสนับสนุนให้องค์กรชุมชนเข้มแข็ง มีคุณธรรม มีการเรียนรู้ และมี
ความสามารถในการบริหารจัดการ การพึ่งตนเองได้ รวมทั้งระดมความร่วมมือแบบพหุภาคี
ในการพัฒนามากที่สุด กระบวนการวางแผนใช้แนวทางการมีส่วนร่วมในการคิดและรับฟัง
ความคิดเห็นจากประชาชนระดับฐานราก และชุมชนใช้วิธีการทำงานแบบองค์รวม (กรม
การพัฒนาชุมชน. 2544 : 7 – 8)

กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ก่อตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติปรับปรุง
กระทรวง ทบวง กรม ฉบับที่ 10 พ.ศ. 2505 แยกมาจากส่วนพัฒนาท้องถิ่น กรมมหาดไทย
จัดตั้งเป็นหน่วยงานระดับกรม เรียกว่า “กรมการพัฒนาชุมชน” ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม
พ.ศ. 2505 เป็นต้นมา ตามยุทธศาสตร์กรมการพัฒนาชุมชน พ.ศ. 2548 – 2551 ได้กำหนด
วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ และประเด็นยุทธศาสตร์ไว้ ดังนี้ วิสัยทัศน์ “กรมการพัฒนา
ชุมชนเป็นหน่วยยุทธศาสตร์ของรัฐ ในการพัฒนาชนบทด้วยหลักการพัฒนาชุมชน” พันธกิจ
ของกรมการพัฒนาชุมชน คือ สร้างพลังชุมชนด้วยกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการมีส่วนร่วม
กระบวนการกลุ่ม กระบวนการประชาสังคม และวิถีประชาธิปไตย ให้ชุมชนเข้มแข็ง พึ่งตนเอง
ได้อย่างยั่งยืน ประเด็นยุทธศาสตร์ของกรมการพัฒนาชุมชน คือ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
การจัดการปัญหาสังคมและกิจการชุมชน การส่งเสริมอาชีพและเศรษฐกิจชุมชน

การสร้างสรรค์ระบบสารสนเทศชุมชน การบริหารการเปลี่ยนแปลง เป้าประสงค์กรมการพัฒนาชุมชน คือ พัฒนาผู้นำ อาสาสมัคร กลุ่มองค์กร และเครือข่ายในชุมชน สร้างกลไกและระบบบริหารชุมชนในการจัดการปัญหาสังคมและความยากจนของชุมชน ส่งเสริมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการเป็นรากฐานเศรษฐกิจชุมชน สร้างระบบสารสนเทศชุมชนเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน พัฒนาองค์การไปสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ มีคุณภาพและประสิทธิภาพสูง (กรมการพัฒนาชุมชน. 2548 ก : 23 – 24)

การดำเนินงานศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชน (ศอช.) เป็นเป้าประสงค์หนึ่งในการดำเนินงานของกรมการพัฒนาชุมชน ที่จะพัฒนาผู้นำ อาสาสมัคร กลุ่ม องค์กร และเครือข่ายในชุมชน เพื่อเป็นกลไกระบบบริหารชุมชนในการจัดการปัญหาสังคมและความยากจนของชุมชน เป็นกลไกให้ความสำคัญต่อการพัฒนาปัจเจกบุคคล กลุ่ม และองค์กรเป็นแกนกลางในการพัฒนา เพื่อสนับสนุนให้องค์กรเข้มแข็ง มีคุณธรรม มีการเรียนรู้ และมีความสามารถในการบริหารจัดการชุมชน และจะทำให้เกิดชุมชนเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืนในที่สุด การดำเนินงานศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชน (ศอช.) มี 5 ระดับ คือ ศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชน ระดับตำบล (ศอช.ต.) ศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชน ระดับอำเภอ (ศอช.อ.) ศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชน ระดับจังหวัด (ศอช.จ.) ศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชน ระดับเขต (ศอช.เขต) และศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชน ระดับประเทศ (กรมการพัฒนาชุมชน. 2544 : 9)

กรมการพัฒนาชุมชนได้มีกระบวนการส่งเสริมให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยถือเป็นภารกิจสำคัญในการส่งเสริมการรวมกลุ่ม/องค์กรภาคประชาชน เพื่อดำเนินกิจกรรมตามความต้องการของชุมชน ในรูปแบบการจัดตั้ง “ศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชน (ศอช.) เพื่อเชื่อมประสานและพัฒนาองค์กรเครือข่ายภาคประชาชนให้สามารถขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชนร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งดำเนินการมาตั้งแต่ปี 2544 โดยมีระเบียบกรมการพัฒนาชุมชนว่าด้วยการดำเนินงานศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชน พ.ศ. 2544 เป็นกรอบในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในการส่งเสริมและพัฒนาศอช.

การดำเนินงานศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนเป็นการดำเนินงานเครือข่ายองค์กรภาคประชาชนที่กรมการพัฒนาชุมชนได้ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วม และส่งเสริมให้เป็นตัวแทนที่แท้จริงของภาคประชาชนในการตัดสินใจและมีส่วนร่วมในการพัฒนาและแก้ปัญหาชุมชนในรูปแบบที่ลดความเป็นอิสระ ยึดหยุ่น และหลากหลาย เชื่อมประสานและ

ร้อยละ 11.21 โดยภาพรวมแล้วจำนวนศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนระดับตำบลที่อยู่ในระดับปานกลางซึ่งการดำเนินงานศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชน ได้รับสนับสนุนจากภาครัฐในระยะแรก ๆ ปีงบประมาณ 2544-2546 ในระยะหลังไม่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นงบประมาณในการฝึกอบรม คณะกรรมการบริหารศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชน เพื่อทบทวนบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชน และสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ในการดำเนินงานศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชน เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งแก่ ศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชน ทำให้ศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนเป็นกลไกหลักในการส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป (สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดหนองคาย. 2547 : 11)

จากข้อมูลการดำเนินงานศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชน กรมพัฒนาชุมชน และจังหวัดหนองคายดังกล่าวข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนระดับตำบล และศึกษาระดับการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนระดับตำบล พื้นที่จังหวัดหนองคาย ตลอดจนปัญหา แนวทางแก้ไข และข้อเสนอแนะ เพื่อนำผลการศึกษามาใช้เป็นข้อมูลในการพิจารณาวางแผน ปรับปรุง แก้ไข ปัญหาของฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และส่งเสริมสนับสนุน การดำเนินงานของคณะกรรมการบริหารศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนระดับตำบล ให้มีความเข้มแข็ง มีความสามารถในการบริหารจัดการชุมชนในการจัดการปัญหาสังคมและความยากจนของชุมชน เพื่อให้เกิดชุมชนเข้มแข็ง ที่ตนเองได้เป็นอย่างดี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนระดับตำบล พื้นที่จังหวัดหนองคาย
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนระดับตำบล พื้นที่จังหวัดหนองคายอันจะส่งผลให้ศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนระดับตำบลเกิดความเข้มแข็ง
3. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะ ในการปฏิบัติงานของคณะกรรมการบริหารศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนระดับตำบล พื้นที่จังหวัดหนองคาย

ปัญหาที่ต้องการทราบจากการวิจัย

1. ระดับการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนระดับตำบล พื้นที่จังหวัดหนองคายอยู่ในระดับใด
2. มีปัจจัยอะไรบ้างที่มีผลต่อการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนระดับตำบล พื้นที่จังหวัดหนองคายอันจะส่งผลให้ศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนระดับตำบลเกิดความเข้มแข็ง
3. คณะกรรมการบริหารศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนระดับตำบล พื้นที่จังหวัดหนองคายมีข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงาน ตามบทบาทหน้าที่อย่างไร

สมมุติฐานของการวิจัย

1. ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนระดับตำบล พื้นที่จังหวัดหนองคาย อันจะส่งผลให้ศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนระดับตำบล พื้นที่จังหวัดหนองคายเกิดความเข้มแข็ง ได้แก่ เศรษฐ ระดับการศึกษา ฐานะทางเศรษฐกิจ การได้รับการยอมรับนับถือ การได้รับการฝึกอบรม การได้รับข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ ความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ เจตคติที่มีต่องานศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนระดับตำบล การได้รับการสนับสนุนจากส่วนราชการหรือองค์กร และการได้รับความร่วมมือจากทีมงาน
2. ระดับการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนระดับตำบล พื้นที่จังหวัดหนองคาย มีการปฏิบัติงานอยู่ในระดับปานกลาง

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการศึกษาวิจัย คือ ศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนระดับตำบล พื้นที่จังหวัดหนองคาย จำนวน 13 อำเภอ 4 กิ่งอำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองหนองคาย บึงกาฬ โพนพิสัย ท่าบ่อ สังคม เขกา โซ่พิสัย ศรีเชียงใหม่ พรเจริญ ปากคาด บึงโขงหลง ศรีวิไล บุ่งคล้า กิ่งอำเภอสระใคร กิ่งอำเภอรตนาวปี กิ่งอำเภอเฝ้าไร่ และกิ่งอำเภอโพธิ์ตาก

2. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ คณะกรรมการบริหารศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนระดับตำบล ที่ดำรงตำแหน่งในปัจจุบัน (พ.ศ. 2548 – 2549) จำนวน 107 องค์กร ๆ ละ 15 คน รวมเป็นจำนวนประชากรทั้งสิ้น 1,605 คน และกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 321 คน

3. ตัวแปรที่ศึกษา

3.1 ตัวแปรอิสระ (Independent variables) ได้แก่ ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ ของคณะกรรมการบริหารศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนระดับตำบล พื้นที่จังหวัดหนองคาย อันจะส่งผลให้ศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนระดับตำบลพื้นที่จังหวัดหนองคายเกิดความเข้มแข็ง ประกอบด้วย

- 3.1.1 เพศ
- 3.1.2 ระดับการศึกษา
- 3.1.3 ฐานะทางเศรษฐกิจ
- 3.1.4 การได้รับการยอมรับนับถือ
- 3.1.5 การได้รับการฝึกอบรม
- 3.1.6 การได้รับข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ
- 3.1.7 ความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่
- 3.1.8 เจตคติที่มีต่องานศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนระดับตำบล
- 3.1.9 การได้รับการสนับสนุนจากส่วนราชการหรือองค์กร
- 3.1.10 การได้รับความร่วมมือจากทีมงาน

3.2 ตัวแปรตาม (Dependent variables) คือ ระดับการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนระดับตำบล ประกอบด้วย 3 ด้าน ดังนี้

- 3.2.1 การบริหารจัดการเครือข่าย กลุ่ม องค์กรชุมชน
- 3.2.2 การทำหน้าที่ในการเป็นศูนย์กลางประสานการทำงานของกลุ่ม
องค์กรสมาชิก
- 3.2.3 ความสามารถในการแก้ไขปัญหา และพัฒนาตำบล

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

1. ศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนระดับตำบล หรือ (Community Organization Network : Co – Net) หมายถึง องค์กรที่เป็นศูนย์กลางในการประสานการทำงานระหว่าง องค์กรที่มีอยู่ในชุมชน มีสมาชิกประกอบด้วยองค์กรต่าง ๆ ในชุมชนเป็นหลักจึงมีการทำงาน ในลักษณะเครือข่าย เพื่อพัฒนาศักยภาพขององค์กรชุมชน และดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในการ พัฒนาชุมชนพื้นที่จังหวัดหนองคาย

2. ระดับการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารศูนย์ ประสานงานองค์กรชุมชนระดับตำบล หมายถึง ความสามารถในการปฏิบัติงานตามบทบาท หน้าที่ของคณะกรรมการบริหารศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนระดับตำบล ใน 3 ด้าน ดังนี้

2.1 การบริหารจัดการเครือข่าย กลุ่ม องค์กรชุมชน

2.2 การทำหน้าที่ในการเป็นศูนย์กลางประสานการทำงานของกลุ่ม องค์กรสมาชิก

2.3 ความสามารถในการแก้ไขปัญหา และพัฒนาตำบล

3. เพศ หมายถึง เพศ ชาย และเพศหญิง โดยกำหนดให้เพศชายเท่ากับ 1 และเพศหญิง เท่ากับ 0

4. ระดับการศึกษา หมายถึง ระดับการศึกษา 6 ระดับ ได้แก่ ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม. 3 – ม.ศ. 3) ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.6 ม.ศ 5 ปวช. หรือ เทียบเท่า) อนุปริญญา (ปวส,ป.กศ.สูง หรือเทียบเท่า) ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า และระดับสูงกว่า ปริญญาตรี โดยวัดเป็นจำนวนปีที่ทำการศึกษาในแต่ละระดับ เช่น ประถมต้นเท่ากับ 6 มัธยมศึกษาตอนต้นเท่ากับ 9 มัธยมศึกษาตอนปลายเท่ากับ 12 อนุปริญญาเท่ากับ 14 ปริญญาตรี เท่ากับ 16 สูงกว่าปริญญาตรีเท่ากับ 18

5. ฐานะทางเศรษฐกิจ หมายถึง ระดับการครองชีพ โดยวัดจากจำนวนรายได้ ที่ยังไม่หักค่าใช้จ่ายใด ๆ เฉลี่ยต่อคนต่อปี คิดเป็นจำนวนเงินบาท

6. การได้รับการยอมรับนับถือ หมายถึง การได้รับความเชื่อถือไว้วางใจ และการได้รับการสนับสนุนจากบุคคลอื่น โดยวัดจากจำนวนตำแหน่งที่ได้รับการแต่งตั้ง หรือเลือกตั้ง

7. การได้รับการฝึกอบรม หมายถึง การได้รับความรู้เพื่อเพิ่มความสามารถ ในการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ และภารกิจที่ได้รับมอบหมายจากการฝึกอบรมสัมมนา ที่ดำเนินการ โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือองค์กรเอกชน โดยวัดเป็นจำนวนครั้งของการฝึกอบรม สัมมนา ต่อปี

8. การได้รับข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ หมายถึง การได้รับข้อมูลข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ หอกระจายข่าว เจ้าหน้าที่ของรัฐ เกี่ยวกับการดำเนินงานของ ศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนระดับตำบล โดยวัดเป็นจำนวนครั้งต่อปี

9. ความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ หมายถึง การนำบทบาทหน้าที่ที่ได้รับ มอบหมายมาใช้ในการปฏิบัติงาน และสามารถบอกได้ว่างานใด เป็นงานในบทบาทหน้าที่ งานใด ไม่ใช่งานในบทบาทหน้าที่ โดยวัดด้วยแบบทดสอบจำนวน 10 ข้อแล้วคิด เป็น คะแนนรวม

10. เจตคติที่มีต่องานศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนระดับตำบล หมายถึง ความคิดเห็น ความเชื่อ ความรู้สึก ที่มีต่อศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนระดับตำบล โดยวัดจาก แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่าเป็นคำถามเชิงบวก มี 5 ระดับ ได้แก่ เห็นด้วยอย่างยิ่ง = 5 เห็นด้วย = 4 ไม่แน่ใจ = 3 ไม่เห็นด้วย = 2 ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง = 1

11. การได้รับการสนับสนุนจากส่วนราชการ หรือองค์กร หมายถึง การได้รับความร่วมมือช่วยเหลือสนับสนุน ส่งเสริม ประสานงาน จากส่วนราชการ องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน เช่น งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ วิชาการ การประชาสัมพันธ์ โดย วัดจากจำนวนครั้งที่ได้รับความร่วมมือ ช่วยเหลือ สนับสนุน ส่งเสริม และประสานงาน ในการดำเนินงานศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนระดับตำบล

12. การได้รับความร่วมมือจากทีมงาน หมายถึง การได้รับความร่วมมือ ช่วยเหลือ จากคณะกรรมการบริหารศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนระดับตำบลด้วยกัน ในการปฏิบัติงาน ตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย โดยวัดจากจำนวนครั้งที่ได้รับความร่วมมือช่วยเหลือ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ได้ทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงาน ระดับการปฏิบัติงาน และ ข้อเสนอแนะ ในการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชน ระดับตำบล พื้นที่จังหวัดหนองคาย เพื่อนำไปเป็นข้อมูลให้ส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องได้ใช้ ประโยชน์ในการกำหนดนโยบาย กำหนดแนวทางในการส่งเสริม สนับสนุนการดำเนินงาน ศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชน ระดับตำบลให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น